

## Структурно-семантична типологія речень із сурядним компонентом

У статті подано загальну характеристику простого ускладненого речення, розглянуто структурно-семантичні особливості простих речень, ускладнених однорідними, різнорідними, пояснювальними, приєднувальними та парцельованими сурядними компонентами, досліджено їх типологію та встановлено її залежність від різновиду сурядного компонента. Висвітлено дискусійні аспекти класифікації конструкцій із сурядними компонентами. З'ясовано, що всі сурядні компоненти беруть участь у семантико-синтаксичному ускладненні простого речення, проте функціонують у різних його типах (речення з однорідністю та відокремленням) або ж не типізовані (конструкції з приєднувальними відношеннями та парцеляцією). Проаналізовано також різні підходи до кваліфікації побудов, ускладнених однорідними головними і другорядними членами.

**Ключові слова:** просте ускладнене речення, монопредикативність, поліпредикативність, однорідні, різнорідні, пояснювальні, приєднувальні, парцельовані сурядні компоненти.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Проблема типології речень із сурядними компонентами (СКТ) у науковій літературі пов'язана, з одного боку, з відповідністю СКТ виділеним ускладнювальним категоріям та внутрішнім розподілом речень з ними у межах простого ускладненого, а з іншого, – з перехідним характером побудов, ускладнених СКТ, частина яких тяжіє до простих, а частина – до складних речень. Розв'язання цієї проблеми сприятиме глибшому розумінню природи простого ускладненого речення в цілому та його структурно-семантичних типів, ускладнених СКТ.

**Аналіз досліджень цієї проблеми.** Просте ускладнене речення як окрему синтаксичну одиницю та різні аспекти його функціонування у вітчизняному та російському мовознавстві досліджували І. Р. Вихованець, І. К. Кучеренко, Л. О. Кадомцева, П. С. Дудик, А. П. Загнітко, А. К. Мойсієнко, М. Я. Плющ, М. Н. Майданський, О. Г. Руднєв, В. М. Перетрухін, Н. С. Валгіна, А. Ф. Прияткіна, Л. К. Дмитрієва. Ускладнене просте речення визначено як синтаксичну конструкцію, що характеризується синтаксичними і семантичними зв'язками та відношеннями, які доповнюють зв'язки і відношення між членами простого неускладненого речення. Серед ускладнених простих речень традиційно виділяють речення з відокремленими членами, однорідними членами, вставними і вставленими компонентами та звертаннями [16, с. 690].

**Метою** статті є дослідження типології конструкцій з різними сурядними компонентами, встановлення їх місця у системі простого ускладненого речення, а також з'ясування структурно-семантичних особливостей кожного типу побудов, ускладнених сурядним зв'язком.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** «Кожна з названих синтаксичних реалій (однорідність, відокремленість, вставність, вставленість чи звертальність) виступає тільки своєрідною семантико-структурною частиною речення, а не окремою і самодостатньою комунікативною одиницею мови і мовлення» [4, с. 3], що сприяє кваліфікації цих речень як простих ускладнених, які, проте, не належать до самостійних синтаксичних одиниць, а через різний характер ускладнення під поняттям «ускладнене речення» об'єднуються синтаксичні конструкції, різні за будовою і функціями [15, с. 335].

З погляду структури вони є простими, однак виразно протиставленими простому неускладненому реченню за обсягом предикативності, а складному – як монопредикативні одиниці поліпредикативним [1, с. 112; 12, с. 6; 5, с. 12].

За виявом предикативності ускладнене речення має подвійний характер: з одного боку, предикативність становить граматичне значення всієї ускладненої структури в цілому, а з другого, – є обов'язковою властивістю ускладнювальних компонентів [3, с. 171]. Контамінація ознак монопредикативної та поліпредикативної структури і створює особливу синтаксичну одиницю перехідного типу – ускладнене речення.

З семантичного погляду це неелементарні прості речення, у структурі яких «вирізняють основне елементарне просте речення та ускладнювальні компоненти» [17, с. 190]. За словами І. Р. Вихованця, просте ускладнене речення виявляє такі семантичні особливості, які споріднюють його не з простим

елементарним реченням, а зі складним, передусім через наявні семантико-синтаксичні відношення [1, с. 142].

Усі типи сурядних компонентів (однорідні, різнорідні, пояснювальні, приєднувальні, парцельовані) є засобами семантико-синтаксичного ускладнення, і речення з ними, кваліфікують як неелементарні прості або прості ускладнені.

Сурядні компоненти з однорідними членами співвідносні з ускладнювальною категорією однорідності, і конструкції з ними розглядаються серед речень, ускладнених однорідними членами. Наприклад, однорідні СКТ у простому ускладненому рядом однорідних членів реченні: *Скільки яблук, груш і слив і п'яного винограду слуги з саду нанесли своїй пані на відраду* (О. Стефанович).

Водночас, на думку В. М. Перетрухіна, через однакову синтаксичну позицію однорідні члени не розвивають і не ускладнюють структурну схему речення, а лише поширюють її і зумовлюють внутрішньомодальну, кількісну модифікацію [10, с. 12]. Однак у більшості праць однорідність розглядають як одну з ускладнювальних категорій простого речення, яка через потенційні модально-предикативні властивості істотно змінює модально-предикативний план речення, а однорідні члени беруть участь у вираженні первинної предикації і являють собою серійний ряд неподільних синтагм, уведення яких ускладнює просте речення [3, с. 163–164, 169]. А. Ф. Прияткіна наголошує на необхідності враховувати внутрішньорядні відношення між однорідними членами, оформлені засобами сурядного зв'язку, який вносить такі додаткові семантико-синтаксичні значення, що ускладнюють речення [12, с. 8]. Крім того, ускладнення називають функцією однорідності [6, с. 67].

Відтак, конструкції з однорідними СКТ становлять окремий відносно цілісний тип – речення, ускладнені однорідними членами.

За принципом однорідності функціонують різнорідні сурядні компоненти, конструкції з якими прилягають до простих речень, ускладнених однорідними членами. Однак їх остаточна типізація дискусійна через відмінні потрактування різнорідних СКТ, які ускладнюють просте речення насамперед внутрішньорядними сурядними семантико-синтаксичними відношеннями, а не однорідністю. Наприклад: *Куди й до кого – не спіма, не всує – полине Ваша вистраждана вість* (Б.-І. Антонич); *Залежно, хто йде й коли* (І. Багрянний). За відсутності формальних засобів сурядного зв'язку (сполучників сурядності, інтонації) такі члени речення не становлять сурядного компонента і не ускладнюють, а лише поширюють просте речення. Наприклад: *А хто що робив?* (О. Стороженко).

Побудови з пояснювальним сурядним компонентом розподілені між двома різними типами – реченнями, ускладненими відокремленими членами та однорідними членами з узагальнювальним словом.

При відокремленні пояснювальні СКТ співвідносять із різними його видами: власне відокремленням у реченнях з відокремленою прикладкою, яку називають також субстантивним напівпредикативним зворотом чи другорядним субстантивним присудком, та відокремленням уточнювальних членів у реченнях з відокремлено-уточнювальними членами, або пояснювально-уточнювальним зворотом. Наприклад, пояснювальні СКТ у простих реченнях, ускладнених 1) відокремленим напівпредикативним членом (прикладкою): *І на горі спить Київ – степова Олександрія – під злотом царгородських мозаїк* (Є. Маланюк); 2) відокремленим уточнювальним членом: *Коли становище німців на фронті політиувалось, у тиллові міста, в тому числі і в Полтаву, налітали, як чорна галич, різні шукачі легкої поживи* (О. Гончар); *Деся на Залужжі надсадно, з підвиванням, кричав сич* (Гр. Тютюнник).

У лінгвістичній літературі між цими різновидами відокремлення встановлено такі структурно-семантичні розбіжності: напівпредикативні звороти «містять додаткове повідомлення» [13, с. 364], а пояснювально-уточнювальні «конкретизують компоненти висловлення» [13, с. 364] і не виражають напівпредикативних відношень. Водночас О. Б. Сиротиніна вказує на те, що всі уточнювальні члени, зокрема й прикладки, так само відокремлюються і ускладнюють речення, але відрізняються від власне відокремлення тим, що не створюють напівпредикативних відношень [14, с. 104]. Незважаючи на суперечливість, такий підхід до відокремленої прикладки, сприяє розумінню цілісності відокремлено-уточнювальних членів у ролі ускладнювального компонента, який відрізняється від власне відокремлення.

Відзначаючи особливий характер відокремленої прикладки, А. К. Мойсієнко розглядає відокремлено-уточнювальні члени в єдиному комплексі як компонент, який «відрізняється від власне

відокремлення тим, що, крім опосередкованої приналежності до ядерної структури, він характеризується пояснювальними, уточнювальними зв'язками із іншим сурядним компонентом, з яким перебуває у позиції співвіднесеності щодо предикативного центру» [9, с. 63].

Отже, незважаючи на внутрішні структурно-семантичні особливості, такі пояснювальні СКТ співвідносні з ускладнювальною категорією відокремлення і функціонують у конструкціях, ускладнених відокремленими членами речення.

У реченнях з однорідними членами при узагальнювальному слові, простежується ускладнення як однорідністю, так і відокремленням, бо пояснювальний сурядний компонент, з одного боку, представлений рядом однорідних членів, а з другого, являє собою відокремлені уточнювальні члени або відокремлені прикладки [9, с. 42]. На думку М. Я. Плющ, «уведення узагальнювального слова порушує синтаксичну зв'язність у реченні, оскільки однорідний ряд входить у зв'язок з основним предикатом й одночасно з узагальнювальним словом, щодо якого виконує пояснювальну функцію» [11, с. 70]. Проте традиційно такий пояснювальний СКТ розглядається у простому реченні, ускладненому однорідними членами з узагальнювальним словом. Наприклад: **Все у них змаленьку не так, як у людей: і хід, і обличчя, і волосся, і слова, і вчинки** (І. Франко).

Для приєднувальних та парцельованих сурядних компонентів співвіднесеності з виділеними ускладнювальними категоріями не встановлено, тому побудови з ними у синтаксисі простого ускладненого речення не типізовані. Однак, враховуючи безперечну ускладнювальну функцію зазначених типів СКТ і спираючись на дослідження Н. С. Валгіної, А. Ф. Прияткіної, О. Б. Сиротиніної, А. П. Загнітка, В. З. Санникова, можна припустити, що речення з приєднувальним СКТ становлять окремий тип у межах простого ускладненого, а за участю парцельованого СКТ створюються прості речення за типом ускладнених однорідними членами або приєднувальними сурядними компонентами. Наприклад, прості речення, ускладнені приєднувальними СКТ: **Пішла вона за Гната, та на своє горе** (І. Франко); **Я відпускаю тебе, але без права повернення сюди** (В. Земляк); та прості речення з парцельованим СКТ, розчленовані на два висловлювання, побудовані за типом ускладнених однорідними членами: **Аніт звати її. Не Ганна, не Ганнуся, а тільки Аніт** (М. Стельмах); або приєднувальним СКТ: **Смертний присуд. Але над ким?** (В. Винниченко).

Поліпредикатність, поліпропозитивність, наявність внутрішньорядних відношень або додаткової предикативності у реченнях, ускладнених сурядним компонентом, зумовлюють їх проміжне становище з різним ступенем наближення до простих або складних побудов та в окремих випадках утруднюють їх кваліфікацію.

Особливі дискусії велися і продовжуються довкола статусу речень, у яких є сурядні компоненти – ряди однорідних другорядних і, особливо, головних членів речення. Такі речення визначалися як «стягнені», або «злиті», зі стягненими членами речення або частинами речення замість однорідних членів; «прості ускладнені» з сурядними рядами однорідних другорядних і головних членів; «напівскладні» з сурядними головними членами і нарешті «складні складносурядні» з кількома присудками при одному підметові.

Стягненими називали речення з однорідними членами М. І. Греч, Ф. І. Буслаєв, В. О. Богородицький, О. М. Пешковський згідно з концепцією злиття в одне кількох речень, які мають спільний член, хоч історично процес злиття довести неможливо. Наприклад, у стягненому реченні **Вгорі жили царі і ворожбити** (Л. Костенко) злилися два нестягнених: **Вгорі жили царі і Вгорі жили ворожбити**. Однак не завжди стягнене речення є наслідком злиття кількох нестягнених, сумою їх значень: **Він і вона – подружжя** не означає, що **Він – подружжя і Вона – подружжя**.

На думку М. Н. Майданського, однорідні головні члени виводять стягнені речення «з берегів простого» [8, с. 185], але він не відмовляється від терміна «стягнене речення», лише уточнює його і визначає як речення з двома чи більше однойменними членами, що перебувають в однаковому смислового зв'язку з якимсь іншим членом речення [8, с. 177].

Згодом у науковій літературі термін «стягнене» закріпився лише за реченнями з однорідними головними членами, переважно присудками, відзначалася найбільша близькість цих речень до складних.

Автори навчального посібника «Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання» [14] підходять до визначення статусу речень (двоядерних чи одноядерних) з однорідними членами з позицій синтаксичної функції останніх. Речення з кількома означальними, об'єктивними, обставинними поширювачами вони називають ускладненими з рядами однорідних поширювачів або

зі «стягненими» поширювальними членами, а речення з кількома головними членами – напівскладними зі «стягненими» або сурядними підметами чи присудками [14, с. 300]. На думку авторів, однорідними можуть бути лише другорядні члени простих ускладнених речень через наявну в них супідрядність іншому компоненту, а головні члени речення, поєднані предикативним зв'язком, не можуть бути супідрядними, а отже, однорідними, проте утворюють сурядний ряд і є сурядними [14, с. 302, 317]. Незважаючи на дискусійність цього положення (однорідність фактично ототожнюється з супідрядністю, яка є її важливою, але не єдиною ознакою), такий підхід до рядів з головними членами речення допоміг би уникнути суперечливості щодо їх однорідності / неоднорідності і, зрештою, щодо простоти / складності речень з ними.

Перехідний характер напівскладних речень з рядами головних членів переконливо доводиться можливістю розгортання їх у складні, але не перетворенням в останні, їх потенційною, а не реальною складністю, бо в них відсутнє повторення всіх трьох ознак – темпоральності, модальності і персональності, – властивих кожній предикативній одиниці у межах складного речення [14, с. 300, 317]. Наприклад, повторювана лише ознака персональності у реченні з однорідними підметами: *Не допоможуть ні подорожі далекі, ні чужа далечінь, ні весна, ні Париж* (Є. Маланюк); або повторювані лише ознаки темпоральності і модальності у реченні з однорідними присудками: *Щастя ходить, і серця золотить, і в знеможі клонить комшії* (М. Рильський).

Поліпредикативність, створювана однорідними присудками, є лише їх функцією, що ускладнює просте речення формою його перетворення на складне, семантикою складного, але не обов'язково вказує на перехід в нього [6, с. 67, 74]. Розглядаючи однорідні присудки як цілісний блок, окремі компоненти якого позбавлені самостійної семантики, речення з ними називають також простими з ускладненою предикацією [2, с. 6–13].

Складними двоскладні речення з однорідними присудками називали у російському мовознавстві О. Х. Востоков, О. М. Пешковський, О. О. Шахматов, В. А. Белошпкова, Н. Ю. Шведова, частково Н. С. Валгіна, чеські лінгвісти Ф. Травничек, Й. Грбачек, Й. Ружичка, щоправда, з деякими обмеженнями, пов'язаними зі способом вираження і семантикою присудків. Зокрема, речення з рядом присудків, виражених дієслівними формами зі значенням різних дій, пов'язаних в часі, вважаються складними, а речення з рядом іменних присудків або дієслівних з синонімічними чи антонімічними значеннями – простими.

В українському мовознавстві погляд на речення з однорідними членами як складне обстоював І. К. Кучеренко, називаючи їх складносурядними з неповними сурядними реченнями контекстуального характеру, які можна розгорнути до повного складу [7, с. 36], зауважуючи водночас, що «не всяке речення «з однорідними членами» легко розгорнути безпосередньо в повну структуру» [7, с. 37]. Такий підхід до речень з однорідними членами, і зокрема з однорідними присудками, пов'язаний із тлумаченням їх насамперед у двох аспектах: власне-семантичному та логічному. Проте, незважаючи на співвідносність логічних і граматичних понять через взаємодію мови і мислення, їх повне ототожнення є недоцільним, бо «зміна конструктивного положення описової граматики «просте речення – складне» не може бути заснованим лише на підставі об'єднаних у традиційно простому висловленні комбінаторно виражених смислів, сем, семантичних пропозицій» [6, с. 68].

На думку А. П. Загнітка, віднесенню речень з однорідними присудками до складних суперечить «особливий тип взаємодії іменних і дієслівних морфологічних категорій при витворенні предикативного зв'язку, їх взаємопроникнення» [5, с. 51], тобто обов'язковим для структурної схеми двоскладного речення, його конструктивною ознакою є поєднання двох компонентів: підмета – іменника у називному відмінку, який визначає особу дієслова; і присудка – фінітної дієслівної форми, носія предикативних значень. Тому речення з однорідними присудками є простими ускладненими [5, с. 52], а через наявність при ряді предикатів одного суб'єкта їх називають також монособ'єктними (односуб'єктними) [5, с. 30].

З огляду на це, з-поміж усіх назв («стягнене», «напівскладне», «складне складносурядне») для конструкцій з однорідними членами всіх типів традиційний термін «просте ускладнене речення» є таким, що найбільшою мірою відбиває їх структурно-семантичні особливості, а виділені для сурядних рядів підметів і присудків додаткові умови однорідності лише підтверджують таку кваліфікацію цих речень і спростовують погляд на них як на складні.

**Висновки і перспективи подальшого дослідження.** Отже, конструкції з усіма сурядними компонентами входять до загального класу простих ускладнених, у межах якого їх типологія залежить від різновиду СКТ та його співвідношення з визначеними ускладнювальними засобами. Побудови з однорідними, різнорідними та частиною парцельованих СКТ належать до простих ускладнених однорідними членами. Пояснювальні СКТ функціонують у простих реченнях, ускладнених відокремленими членами. Прості речення, ускладнені присьднувальними та подібними до них парцельованими СКТ, становлять окремий тип. Семантико-синтаксичні властивості сурядних компонентів об'єднують конструкції з ними в окремий структурний різновид у межах простого ускладненого речення.

#### *Джерела та література*

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
2. Гаврилова Г. Ф. Переходные конструкции в синтаксисе сложного предложения : уч. пособ. по спецкурсу / Г. Ф. Гаврилова. – Ростов-на-Дону : [б. и.], 1985. – 84 с.
3. Дмитриева Л. К. Осложнение предложения (функции однородности, обособления, водности и обращения) / Л. К. Дмитриева // Функциональный анализ грамматических категорий и единиц. – Л., 1973. – С. 153–191.
4. Дудик П. С. Просте ускладнене речення : навч. посіб. / П. С. Дудик. – Вінниця, 2002. – 335 с.
5. Загнітко А. П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). Ч. II : навчальний посібник / А. П. Загнітко. – К. : ІЗМН, 1996. – 240 с.
6. Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення / Л. О. Кадомцева. – К. : Вища школа, 1985. – 127 с.
7. Кучеренко І. К. Логіко-граматична природа речень з однорідними членами / І. К. Кучеренко // Мовознавство. – 1976. – № 4. – С. 29–37.
8. Майданський М. Н. Стягнене речення, або речення з однорідними членами / М. Н. Майданський // Мовознавство. – 1947. – № 4–5. – С. 174–189.
9. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого речення: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. К. Мойсієнко. – К. : ДП Вид. дім «Персонал», 2009. – 208 с.
10. Перетрухин В. Н. Проблемы синтаксиса однородных членов предложения в современном русском языке / В. Н. Перетрухин. – Воронеж, 1979. – 209 с.
11. Плющ М. Я. Проблема відокремлення і відокремлених компонентів речення (семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти): навчальний посібник / М. Я. Плющ. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 92 с.
12. Прияткина А. Ф. Русский язык: Синтаксис осложнённого предложения : учеб. пособ. для филол. спец. вузов / А. Ф. Прияткина. – М. : Высш. шк., 1990. – 176 с.
13. Сиротинина О. Б. Лекции по синтаксису русского языка : уч. пос. / О. Б. Сиротинина [Изд. 2-е, стереотип.]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 144 с.
14. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : навч. посібник / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
15. Сучасна українська літературна мова : підручник / [М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. ; за ред. М. Я. Плющ]. – К. : Вища шк., 1994. – 414 с.
16. Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
17. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.

**Алексеева Светлана.** Структурно-семантическая типология предложений с сочинительным компонентом. В статье дана общая характеристика простого осложнённого предложения, рассмотрены структурно-семантические особенности простых предложений, осложнённых однородными, разнородными, пояснительными, присоединительными, парцелированными сочинительными компонентами, исследована их типология и установлена её зависимость от вида сочинительного компонента. Освещены дискуссионные аспекты классификации конструкций с сочинительными компонентами. Установлено также, что все сочинительные компоненты являются средствами семантико-синтаксического осложнения простого предложения, но функционируют в разных его типах (предложения с однородностью и обособлением) или не типизированы (конструкции с присоединением и парцелицией). Проанализированы разные определения предложений, осложнённых однородными главными и второстепенными членами.

**Ключевые слова:** простое осложнённое предложение, монопредикативность, полипредикативность, однородные, разнородные, пояснительные, присоединительные, парцелированные сочинительные компоненты.

**Alexeeva Svetlana.** «Structural and Semantic Typology of Sentences With Coordinated Component». The article provides a general description of the simple complicated sentence, considers structural and semantic features of simple sentences, complicated homogeneous, heterogeneous, explanatory, accessed, parceled coordinative components, investigated their typology and constructed its dependence on the type of coordinative component. Deals with controversial aspects of classification structures with coordinative components. It was also found that all the components are coordinative means of semantical and syntactical complications of a simple sentence, but operate in its different types (with homogeneity and offers apart) or aren't typed (constructions with accession and parceling). Analyzed different definitions of proposals, complicated homogeneous major and minor members.

**Key words:** simple complicated sentence; monopredication, polypredication; homogeneous, heterogeneous, explanatory, connecting, parceled coordinated components.

Стаття надійшла до редколегії  
16.04.2013 р.

УДК 81'373.72

Яна Бечко

### Аспекти внутрішньої форми фразеологізмів із ключовою лексемою укр. *гарячий*

У статті аналізуються особливості внутрішньої форми фразеологізмів, що включають полісемантичний ад'єктив термічної семантики укр. *гарячий*, а також розглядаються такі аспекти внутрішньої форми фразеологічних одиниць, як прозорість, образність, метафоричний та метонімічний характер. Автор з'ясовує, як внутрішня форма досліджуваних фразеологізмів співвідноситься з тими чи іншими фразеологічно пов'язаними вторинними значеннями відповідної ключової лексики, а також визначає семантичний і фразеотвірний потенціал багатозначного ад'єктива термічної семантики укр. *гарячий*, відповідно до здатності згаданої лексики передавати, зокрема у вторинному використанні, дуже широкий спектр значень, які належать до різних семантичних сфер і вираження яких прямо чи опосередковано мотивується термічною семантикою. Автор залучає до розгляду не лише ідіоматичні фраземи номінативного та предикативного характеру, а й порівняльні звороти, прислів'я та приказки, усталені мовленнєві формули, в яких ключовим компонентом виступає багатозначний прикметник високотемпературної семантики укр. *гарячий*.

**Ключові слова:** фразема, внутрішня форма, ключове слово, смисловий розвиток, структура, семантика, багатозначність.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Розвідка є актуальною у зв'язку з вивченням проблеми семантичного і фразеотвірного потенціалу термічної лексики, оскільки згадані лексеми здатні передавати, зокрема у вторинному використанні, дуже широкий спектр значень, які належать до різних семантичних сфер і вираження яких прямо чи опосередковано мотивується термічною семантикою. У нашій статті ми ставимо за мету з'ясувати особливості внутрішньої форми фразеологізмів, що включають полісемантичний ад'єктив термічної семантики укр. *гарячий*. За об'єкт нашого дослідження ми обрали ідіоматичні фраземи номінативного та предикативного характеру, порівняльні звороти, прислів'я та приказки, усталені мовленнєві формули, в яких ключовим компонентом виступає багатозначний прикметник високотемпературної семантики укр. *гарячий*. Саме він є основним засобом вираження термічної ознаки серед прикметників української мови. Дослідженням прикметників термічної семантики займаються Н. В. Батрин, І. В. Беседовська, Д. Шенефельд [3; 4; 21], натомість фразеологічних студій тут бракує. Відповідно ми ставимо перед собою завдання з'ясувати, чи виявляє внутрішня форма досліджуваних фразем із ключовим лексичним компонентом-ад'єктивом термічної семантики укр. *гарячий* певні спільні риси і чи співвідносяться ці риси з тими чи іншими фразеологічно пов'язаними вторинними значеннями згаданої ключової лексики.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Аналіз фразем із ключовим прикметником високотемпературної семантики показав наявність серед аналізованих фразем численної групи одиниць термінологічного характеру, що співвідноситься з тією